

УДК 001.4:340.11:316.324.8

ПОПЕРЕЧНЮК В.М., науковий співробітник НДІ інформатики і права
Національної академії правових наук України

ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗНАНЬ ЯК КАТЕГОРІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

***Анотація.** У статті проведено аналіз основних наукових та законодавчих тлумачень понять “інформація” та “знання”, що розглядаються як одні із ключових засобів інтелектуалізації суспільства. Виявлено тісний взаємозв’язок та взаємний вплив категорій “інформація”, “знання” та “інтелектуальна власність”.*

***Ключові слова:** інформація, дані, знання, інтелектуалізація суспільства, інтелектуальна власність, інформаційно-комунікаційні технології.*

***Аннотация.** Статья посвящена анализу научных и законодательных толкований понятий “информация” и “знания”, которые рассматриваются как один из основных средств интеллектуализации общества. Выявлена тесная взаимосвязь и взаимозависимость категорий “информация”, “знания” и “интеллектуальная собственность”.*

***Ключевые слова:** информация, данные, знания, интеллектуализация общества, интеллектуальная собственность, информационно-коммуникационные технологии.*

***Summary.** This article analyzes the main scientific and legal interpretations of the “information” and “knowledge” concepts, considering them as one of the key means of society intellectualization. Author reveals a close relationship and interdependence between categories of “information”, “knowledge” and “intellectual property”.*

***Keywords:** information, data, knowledge, intellectualization of society, intellectual property, information and communication technologies.*

Постановка проблеми. За прогнозами футурологів, у наслідок активного розвитку інформаційно-комунікативних технологій, перед людиною розкриваються широкі можливості та перспективи, що значно полегшує роботу і навчання, урізноманітнює дозвілля. Рутинна фізична праця стане виконуватись автоматизованими технологіями, а роль людини у трудовому процесі полягатиме у творчій діяльності, яка вимагає високого рівня інтелектуального розвитку та нестандартного мислення.

Інтелектуалізація суспільства як процес, що передбачає підвищення загального рівня інтелектуального розвитку населення, основними своїми засобами має інформацію та знання. Адже за допомогою інформації, яку внаслідок процесів мислення людина перетворює в знання, можливий інтелектуальний та особистісний розвиток, підвищення загального рівня освіченості, розумового, творчого, наукового, культурного та духовного потенціалу як людини, так і суспільства у цілому.

Проте, на жаль, сучасна наука ще досі не виробила єдиного чи спільного розуміння понять інформація та знання, попри численні дослідження даної проблематики, що підіймались у працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: І.В. Арістової, К.І. Белякова, В.М. Брижка, О.А. Гаврилова, В. Гітта, В.М. Глушкова, О.П. Дзьобаня, О.О. Золотар, М. Кастельса, А.В. Колодюка, Н.В. Пархоменко, В.Д. Пархоменко, В.Г. Пилипчака, А.І. Ракітова, Н.А. Савінової, Е. Тоффлера, В.М. Фурашева, К. Шеннона та ін.

Метою статті є комплексний аналіз наукових та законодавчих тлумачень понять “інформація” та “знання”, як категоріальних понять науки інформаційного права та ключових засобів інтелектуалізації суспільства.

Виклад основного матеріалу. Проблемою будь-якої науки та будь-якої сфери суспільного життя є відсутність єдиного понятійно-категоріального апарату, що породжує плутанину та хаос, особливо якщо йдеться про неузгодженість термінів у законодавчих актах. Нині ж така проблема існує в національному законодавстві України та стосується поняття “інформація”, а поняття “знання” хоч часто зустрічається в законодавчих та підзаконних актах, що стосуються побудови інформаційного суспільства, взагалі не визначається законодавцем.

Навколо тлумачення поняття “інформація” точиться гостра дискусія, учасниками круглого столу “Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства” у 2013 році було рекомендовано переглянути відношення до терміну “інформація” [1, с. 91], не лише на законодавчому рівні, але й на науково-теоретичному, адже, як зазначає В.Гітт: “У будь-якій галузі науки і техніки дві величини здавна вважаються основоположними та універсальними: енергія і матерія. Але є ще одне поняття, котре є таким же широким і фундаментальним – інформація. Ми маємо справу з інформацією на кожному кроці: в інформаційних технологіях, системах зв’язку, системах управління, в мовах, біологічних системах, в інформаційних системах живих клітин. Тому інформація правомірно вважається третьою універсальною та основоположною величиною...” [2].

Варто зазначити, що даний термін, у контексті правової науки, почали вживати відносно недавно, а перші ґрунтовні дослідження даного феномену були розгорнуті у середині минулого століття ученими-кібернетиками, проте активний розвиток комп’ютерних технологій доволі швидко детермінував повсюдне використання цього поняття, практично у всіх сферах суспільного життя. О.А. Гаврилов акцентує увагу на тому, що до 1970-х років термін інформація, ні в загальній теорії права, ні на рівні окремих галузей юридичних наук, ні в законодавстві не використовувався, а як його аналоги вживали поняття: “дані”, “матеріали”, “відомості”, “обставини” та ін. [3, с. 13].

У Законі України “Про інформацію” від 1992 р., який визначав спеціальне регулювання відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації, було закріплено одне із перших легітимних тлумачень інформації: “Інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі” [4].

Враховуючи динамізм даних суспільних відносин, у 2011 році законодавець прийняв нову редакцію Закону України “Про інформацію” (при цьому не визнавши редакцію цього ж Закону 1992 р. такою, що втратила чинність), а поняття “інформація” визначив як “будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді” [5].

Передумовою, щодо перегляду зазначеного поняття послугував активний розвиток інформаційних відносин, пов’язаний із прийняттям низки законодавчих актів (Закон України “Про Національну програму інформатизації”, Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки”, Закон України “Про доступ до публічної інформації” та ін.), а також використанням інформаційно-комп’ютерних технологій (далі – ІКТ) у всіх сферах життя суспільства.

При порівнянні двох редакцій Закону України “Про інформацію” (від 02.10.92 р. та 09.05.11 р.), поняття “інформація” дещо розширюється у своєму розумінні, та вже не зводиться виключно до відомостей, а включає в себе і дані, але на сьогоднішній день інформація повинна мати потенційну форму матеріального або електронного закріплення. Окрім того, у чинній редакції не визначене коло її обігу, яке було окреслене у попередній (суспільство, держава та навколишнє природне середовище).

Варто зазначити, що Закон України “Про інформацію” – не єдиний нормативно-правовий акт, що використовує це поняття. На рівні правової бази термін “інформація”, використовується у більш ніж 5000-х актів [6, с. 35], а тлумачення поняття “інформація” міститься у близько 200-х нормативно-правових актах України, проте його розуміння принципово різняться практично у всіх, залежно від сфери регулювання даного закону.

На рівні законодавчих актів в Україні поняття інформація розкривається у чотирьох: вище згаданому Закону України “Про інформацію”, а також Цивільному Кодексі України (далі – ЦКУ) у якому, до речі, дублюється тлумачення цього терміну відповідно до останньої редакції Закону України “Про інформацію”, Законі України “Про телекомунікації” та Законі України “Про захист економічної конкуренції”. Отже, Закон України “Про телекомунікації” визначає інформацію як “...відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб” [7].

Закон України “Про захист економічної конкуренції” закріплює: “Інформація – відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп’ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості” [8].

Отже, на рівні законодавчих актів інформація сприймається лише як дані та відомості, які поєднані з певним носієм, а самостійно як явище об’єктивного світу не сприймається [6, с. 43].

Виходячи зі ст. 9 Конституції України: “Чинні міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України” [9], запропоновано проаналізувати деякі міжнародні акти підписані Україною, які закріплюють тлумачення поняття “інформація”.

На рівні міжнародних нормативно-правових актів підписаних Україною, термін “інформація” тлумачиться як: “...відомості про осіб, предмети, факти, події, явища та процеси, незалежно від форми їх реєстрації та представлення” [10].

Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин визначає: “інформація – це будь-які дані, незалежно від того, чи проводились їхня обробка та аналіз, а також документи, звіти й інші повідомлення в будь-якій формі, зокрема електронній, або засвідчені чи оригінальні примірники цих матеріалів” [11].

У наведених вище визначеннях поняття “інформація” не важко помітити, що єдиного підходу до його тлумачення законодавець не виробив. А визначення цього терміну принципово різняться між собою та, в певній мірі, навіть суперечать одне одному.

Водночас, Г.В. Новицький стверджує: “Якщо в науці немає чіткого розуміння якогось терміна чи взагалі вживаються різні терміни при визначенні певних явищ суспільного життя, це не обов’язково недолік. Справа може бути в тому, що процес розвитку концептуального знання, формування теорії ще не закінчився... З таких позицій... і слід розглядати існуючу нині багатоваріантність визначень змісту термінів та їхніх тлумачень у різних дослідженнях...” [12, с. 35-36].

В.М. Брижко відсутність єдиного підходу до розуміння поняття “інформація”, пояснює тим, що універсального його визначення, апріорі, не існує та існувати не може; кожне визначення є вірним для певної галузі, у чому, зокрема, і полягає специфіка зазначеного поняття [13, с. 127].

Раціональність такої позиції є безперечною, і якщо виходити з неї, то кожна сфера суспільних відносин, а також нормативно-правові акти які її регулюють повинні закріплювати власне визначення даного поняття, де воно використовується. Але квінтесенція поняття “інформація” повинна бути закріплена у спеціальному законі, і вже потім знаходити своє продовження в інших нормативно-правових актах. Таким законом, на сьогоднішній день, є Закон України “Про інформацію”, але закріплене в ньому визначення інформації, як було виявлено у ході дослідження, повною мірою не відображає сутності та соціальної значимості даного терміну, воно має технологічний характер і застосовується з метою спрощення та зручності подальшої побудови, розвитку і регламентації інформаційних відносин [14, с. 51].

Аналізуючи поняття “інформація”, що закріплено у більшості законодавчих актів, не важко помітити, що законодавець розкладає це поняття на дві складових: форму та зміст [15, с. 21]. З цього проводу влучно зазначає О.Є. Бухтатий, що природа інформації є дуалістичною, адже інформація є нематеріальною субстанцією, яка фіксується за допомогою відповідних об’єктів матеріального світу, але остання теза, на переконання самого дослідника, є справедливою лише у випадку обмеженості ресурсів, тоді як нині вони необмежені [16, с. 33].

На думку автора, питання форми представлення інформації, як базової фундаментальної категорії в теорії інформаційного права не має принципового значення, подібної думки притримується О.А. Баранов, О.О. Золотар, О.О. Лисенко та ін., у своїх працях учені надають авторські тлумачення даного поняття, зазначаючи, що форма інформації може бути будь-якою [17, с. 34; 18; 19, с. 7].

В.С. Цимбалюк, також надаючи визначення інформації, як об’єкту цивільних правовідносин, не акцентує уваги на її формі: “Інформація – це результат (форма) аналітико-синтетичного чи евристичного, інтелектуального сприйняття та обробки сигналів, даних, відомостей, знань про події та явища, що відбуваються у навколишньому природному середовищі існування людей для задоволення (забезпечення) їх певних потреб та інтересів своєї життєдіяльності у суспільних відносинах” [20, с. 272].

Окрім того, питання форми інформації може нівелюватись, і на рівні його тлумачення у Законі України “Про інформацію”, оскільки, як зазначалося раніше, цей закон має закріпити основну дефініцію даного терміну, яка буде варіюватись в залежності від сфери суспільних відносин, а також відповідно прописана в акті, який їх регулює. Це питання є більш актуальним для процесуальних галузей права, а особливо нагальне для авторського права.

При цьому залишається не вирішеною проблема змісту інформації, адже “інформація – це позначення стримування, одержаного із зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього й пристосовування до нього наших почуттів. Процес одержання й використання інформації є процесом нашого пристосування до випадків зовнішнього середовища й нашої життєдіяльності в цьому середовищі” [21, с. 15.]. Тобто, зміст (якість) інформації є головним чинником що визначає умови, середовище життя людини, інформація властива мислячому суб’єкту, бо є результатом переробки та аналізу даних на рівні індивідуального інтелекту, тим самим під інформацією розуміється не тільки зміст відомостей, але й їх інтерпретація, що за необхідності забезпечує комунікативну взаємодію [22, с. 118; 23, с. 31-32]. А зважаючи на те, що

ключем до інтелектуалізації суспільства є безпосередньо інформація, яка має глобальний, всепроникаючий характер за рахунок розвитку та розповсюдження ІКТ, проблема контенту інформаційних потоків стає актуальною як ніколи, бо на сьогоднішній день її повноти, достовірності, безпечності, недостатньо.

Враховуючи вищезазначене, пропонується, як загальну дефініцію до законодавчого визначення поняття “інформація”, взяти за основу запропоноване у Законі Республіки Білорусь “Об информации, информатизации и защите информации”: “Інформація – це відомості та/або дані незалежно від форми їх представлення” [24].

Визначаючи інформацію як відомості та/або дані, варто дослідити зміст цих термінів, адже на рівні вітчизняних нормативно-правових актів дані поняття ототожнюються та дублюють одне одного. Зокрема, поняття відомості закріплене у ст. 23 Закону України “Про видавничу справу” та розуміються як “...сукупність даних, які характеризують видання і призначені для його оформлення, інформування споживача, бібліографічного опрацювання і статистичного обліку” [25].

У словнику С.І. Ожегова поняття відомості визначаються як “...пізнання у будь-якій сфері, звістки, повідомлення, знання, уявлення про що не-будь”, а поняття “дані” у цьому джерелі пояснюються як “...відомості, що необхідні для якого-небудь висновку, рішення” [26, с. 155, с. 698].

Поняття “дані”, чи не вперше, у Законі України “Про інформацію” використовується для пояснення інформації, та потребує деталізованого аналізу, отже “дані – це інформація у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки” [5]. А у контексті Закону України “Про захист персональних даних” дані ототожнюються з відомостями чи їх сукупністю [27].

У сучасній науці інформаційного права досить популярною є думка, висловлена В.М. Глушковим у його роботі “Основы безбумажной информатики”, учений вважає, що “дані” є “інформацією”, яка циркулює в різних автоматизованих системах [28, с. 18].

В.М. Брижко вважає, що в сфері електронно-інформаційного середовища “...функціонує не “інформація” як така, а “дані”, до яких вона “приспосована”, “прикріплена”. Тому “дані” учений пропонує розглядати “...як формалізовані знаково-кодові комбінації, що представляють інформацію та призначені для їх автоматичної обробки” [13, с. 128].

Цілком поділяючи окреслену вище позицію, для пояснення феномену інформації на рівні правового закріплення, за допомогою категорії “дані”, яку пропонується розуміти як коди та їх комбінації, що представляють інформацію, адаптуючи її до обігу і використання в комп’ютерних та інформаційних системах.

Враховуючи глобальність та всеосяжність феномену інформації, адже: “інформація в найширшому її розумінні є міра неоднорідності розподілу матерії та енергії в просторі і часі, міра змін, що супроводжують всі процеси, що протікають у світі... Інформацію несуть у собі не тільки наповнені буквами сторінки книг чи людська мова, але й сонячне світло, складки хребта гір, шум водоспаду, шелест листя і т. д.” [28, с. 46]. Тому, узагальнюючи наукові підходи до розуміння поняття “інформація”, “відомості” та “дані”, на думку автора, тлумачення інформації крізь призму відомостей та даних може бути прийнятним для законодавчого закріплення.

Інформація без її усвідомлення людиною не має жодної соціальної цінності при проведенні процесу інтелектуалізації, та і взагалі у процесі розвитку суспільства. Інформація є лише інструментом отримання знання [29, с. 173; 30; 31, с. 21; 32, с. 14].

Аналізуючи національну законодавчу базу, що регулює інформаційні суспільні відносини, поняття “знання” доволі часто використовується, особливо в актах що

визначають розвиток інформаційного суспільства, але законодавець жодним чином не тлумачить його. Єдиним актом, який дає визначення “знання”, є наказ МОЗ України “Про внесення змін та доповнень до Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін”: “Знання – категорія, яка відбиває зв’язок між пізнавальною і практичною діяльністю людини. Знання виявляються в системі понять, суджень, уявлень та образів, орієнтовних основ дій тощо, яка має певний обсяг і якість. Знання можливо ідентифікувати тільки за умови їх проявлення у вигляді умінь виконувати відповідні розумові або фізичні дії” [33].

Цілком погоджуючись з позицією О.П. Дзьобаня, що у сучасних умовах розвитку соціуму варто переглянути інтерпретацію терміну знання [15, с. 148], а також закріпити його на законодавчому рівні. В.М. Брижко у 2009 р. запропонував визначити “знання” у наступному формулюванні: “Нова інформація (знання) – це уявлення про відомості, факти і знання, а їх відображення та інтерпретація в свідомості людини, зміст яких має інтелектуальне самовираження і не може бути наперед відомий чи передбачений” [22, с. 331].

У теоретичних дослідженнях феномен поняття “знання”, вивчався низкою вітчизняних та зарубіжних учених, адже, знання при досягненні певного рівня та обсягу починають виконувати роль директивних матриць, що визначає діяльність та роль їх регуляторів, а в сучасних умовах відсутність знання може стати непереборною перешкодою соціального і наукового прогресу [35, с. 28-29].

Знання є самостійною рушійною силою, оскільки воно забезпечує розвиток індивідів у суспільстві, і, відповідно, суспільства у цілому. Зокрема, Н.А. Савінова пояснює знання як: “...(специфічний різновид інформації) – дані, або сукупності даних, які є результатом індивідуальної інтелектуальної творчої діяльності людини, що ґрунтуються на дослідженні нею об’єктивних зв’язків та якостей світу, спрямовані на розвиток попередньої бази знань дослідника, суспільства” [6, с. 52].

Більшість учених розглядають знання як невід’ємну здатність людини, що притаманна лише їй. Зокрема, “Радянський енциклопедичний словник” тлумачить знання як “перевірений суспільно-історичною практикою і засвідчений логікою результат процесу пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини у вигляді понять, суджень, теорій” [36, с. 840].

М. Полані визначає пріоритетність персонального особового знання у реаліях існування сучасного суспільства, пояснюючи це тим, що акти пізнання навколишньої дійсності носять глибокий особистісний характер. Когнітивні процеси, що відбуваються на свідомому та підсвідомому рівнях є невід’ємною частиною особистості та забезпечують процеси перетворення знання та розширення соціального досвіду особистості [37, с. 344].

Людина – єдиний суб’єкт, здатний до мислення та як наслідок – вона єдина має знання [13, с. 127] і лише вона здатна до продукування нової інформації (знання), інтерпретуючи об’єктивні дані та вже наявні знання за допомогою власних інтелектуальних здібностей, окрім того, лише людина може усвідомлювати та розуміти інформацію, за допомогою особливої здатності мозку – мислення, сучасні технічні засоби (об’єкти), можуть лише обробляти інформацію, а не продукувати її.

У контексті інтелектуалізації суспільства підвищується соціальна цінність знання в принципі, а не конкретного його виду, адже інтелектуалізація передбачає різносторонній розвиток особистості. Інтелектуалізація значно підвищить в ціні неформалізоване (особистісне) знання, яке включає в себе кмітливість, здатність до переорієнтації, самоорганізації, комунікації тощо [38].

На основі аналізу вищезазначених наукових підходів, запропоновано наступне визначення поняття “знання”, що може бути законодавчо закріплене у Законі України “Про інформацію”, отже – *знання (нова інформація) – це результат пізнавальної діяльності людини, спрямований на її особистісний розвиток, що становлять особистісну та соціальну цінність у випадку їх застосування та практичної реалізації.*

Пізнавальна діяльність людини у своїй основі має інформаційну складову, яка є превалуючою, тобто вона ґрунтується на збиранні, отриманні, осмисленні інформації безпосередньо людиною. На основі отриманих знань людина здатна до продукування нової інформації, інтерпретуючи об’єктивні дані та вже наявні знання за допомогою власних інтелектуальних здібностей. Тобто, внаслідок протікання процесів мислення людина перетворює інформацію на знання [31, с. 52].

У такому контексті, інформацію варто розглядати як основу для отримання знання. Лише завдяки когнітивним здібностям, критичному мисленні, а також наявній теоретичній базі, людина здатна конструктивно використовувати отриману із зовнішнього світу інформацію та вилучати із неї певну користь.

Для того, щоб інформація принесла користь людині та суспільству і перетворилась на знання, вона має пройти наступні етапи: 1) ідентифікована особистістю як корисна та така що є необхідною для реалізації поставленої мети; 2) отримана, тобто безпосередньо усвідомлена людиною; 3) створена, що передбачає творчу основу [39, с. 19].

Проте, цілком погоджуючись з Н.А. Савіною, оскільки: “...виникає питання, чи дійсно інформація усвідомлена людиною, буде мати ознаки, змістовне та якісне наповнення аналогічне до “спожитої” інформації, чи це буде якісно нова інформація, окрім того по відношенню до “спожитої” інформації людина, як суб’єкт інформаційних відносин є споживачем, або реципієнтом, то в другому випадку, отримавши інформацію, усвідомивши (осмисливши) її “реципієнт”, може передати, розповсюдити отримані дані, по відношенню до інформації він уже є комутатором” [40].

Для того, щоб знання стали інформацією та вважалися суспільним надбанням, вони мають відійти від первинної (символьної) форми та/або бути зафіксованими на матеріальному носії [41, с. 28]. Процес надання матеріальної форми знання, робить його більш оперативним і полегшує його обробку. Форма перетворення інформації веде до виробництва знання, а й саме знання перетвориться в інформацію, з тим щоб потім піддатися обробці і призвести нове знання [31, с. 49].

Підтримуючи низку наукових позицій зазначимо те, що знання є довершеною формою інформації [35; 31, с. 21]. Подібно до енергії, інформація нікуди не дівається, та нізвідки не береться, вона лише переходить з одного її виду в інший, тим самим лише примножується, що розкриває перед людиною нові можливості [15, с. 127]. Отримуючи певну форму об’єктивного вираження, інформація та знання стають доступними та можуть вважатись результатами інтелектуальної діяльності. Але змістовне наповнення цих результатів буде виконувати інформативну функцію (як інформація), що як наслідок сприйняття та осмислення її людиною може перетворитись у знання. В цьому аспекті варто зважати, що не будь-яка інформація є знанням, а ось знання, у свою чергу, можуть слугувати основою для нових результатів інтелектуальної діяльності людини. Тобто, ми можемо спостерігати перетворення одного об’єкту суспільних відносин в інший, що відбувається постійно та має взаємний зв’язок, що проходить по колу.

При цьому, як зазначається у монографії “е-майбутнє та інформаційне право” [13, с. 129] – “інформацію можна вважати об’єктом інтелектуальної власності, якщо вона відповідає критеріям патентоспроможності (за патентним правом) або входить до кола об’єктів, що охороняються за авторським правом”.

Знання як такі не можуть бути предметом ексклюзивної інтелектуальної власності, до режиму інтелектуальної власності може увійти тільки вираз (форма – від *Редакції*) ідеї або винахід, а ніяк не вихідні факти або ідеї, що лежать в їх основі. Іншими словами, правом інтелектуальної власності може бути захищене тільки виражене у формі інформації знання, навіть якщо часом буває важко відокремити знання як таке від його формального вираження [31, с. 180-181].

Як результат інтелектуальної діяльності, людина створює інтелектуальний зовнішній продукт, що набуває матеріальної оболонки і може відчужуватися від свого творця, але переходячи у власність (володіння – від *Редакції*) інших суб'єктів, вона не перестає залишатися продуктом діяльності свого творця [43, с. 78], тобто будь-який результат інтелектуальної власності де-факто завжди буде належати творцеві.

Отже, інформація та знання як результати інтелектуальної діяльності людини ап'іорі не можуть бути відчуженими від свого творця, передача таких результатів зводиться виключно до передачі матеріального носія. Це, на думку А.Г. Жарінової, зумовлено ідеальним характером інформації та знання [44].

Тобто, інтелектуальну власність можна розглядати як знання, а також як інформацію, по відношенню до реципієнтів, що має матеріальний вираз. Проте інформація існує у суспільстві незалежно від суб'єкта вона є об'єктивним явищем суспільної дійсності. Знання є суб'єктивною формою та не може існувати окремо від людини, відокремлюючись від людини або набуваючи матеріальної форми, знання перетворюються в інформацію. Як інформація, так і знання отримавши певну матеріальну форму свого закріплення, переходять до категорії інтелектуальної власності.

На рівні законодавчого акту поняття “інтелектуальна власність” не тлумачиться, хоча значна увага приділяється безпосередньо праву інтелектуальної власності (Книга четверта ЦКУ “Право інтелектуальної власності”). Так, ч. 1 ст. 418 ЦКУ визначає: “Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом”. До зазначених вище об'єктів законодавець відносить: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [45].

Проте у наказі Міністерства культури і туризму України від 2008 р. було визначено поняття “інтелектуальна власність – це результат інтелектуальної діяльності людини, її власного творчого пошуку, який має бути втілений у певну об'єктивну форму і здатний до відтворення” [46].

Отже, інтелектуальну власність можна визначити, як результат інтелектуальної, творчої діяльності людини, яка має об'єктивну форму відображення, що закріплена на матеріальному носії.

Висновки.

Інформація та знання становлять базову основу інтелектуалізації суспільства, вони нерозривно пов'язані між собою та мають взаємозалежний зв'язок, що значним чином впливає на подальший розвиток суспільних відносин.

Самі по собі інформація та знання є абстрактними категоріями сучасного світу, адже, без їх використання, вони не мають жодної цінності, але поєднання інформації та знань з людським інтелектом може стати ефективним засобом інтелектуалізації суспільства.

Знання є якісно новою довершеною формою інформації, адже вони містять осмислене узагальнення людського досвіду. При цьому, отримавши матеріальну форму вираження, знання для суспільства набувають інформаційного змісту, тобто знання є суб'єктивною формою інформації, та не мають настільки універсального характеру, як остання. Але інформація, у певних випадках, має деструктивний вплив на особистість, а іноді вона є просто “непотрібною” суб'єкту (“інформаційний шум”, “інформаційне сміття”), що не можна сказати про знання.

Для вирішення зазначених проблем запропоновано на законодавчому рівні переглянути тлумачення поняття “інформація”, що полегшить регулювання суспільних відносин, а також правотворчу та правозастосовну діяльність, а отже і підвищить якість інформаційного законодавства. Окрім того, варто переосмислити підхід до розуміння та тлумачення поняття знання, вивівши його із площини теоретичних досліджень у законодавче поле, закріпивши його визначення у відповідному нормативно-правових актах.

Виявлено, що поняття “інформація” та “знання” варто розглядати крізь призму об'єктивно-суб'єктивного співвідношення, бо лише відношення суб'єкта визначає їх місце у суспільних відносинах. Знання, набуваючи розповсюдження (поширення), перетворюються в інформацію, а внаслідок когнітивних процесів отримана та усвідомлена суб'єктом інформація перетворюється у знання. Окрім того, отримуючи певну форму матеріального закріплення як інформація, так і знання можуть трансформуватись в “інтелектуальну власність” як об'єкт суспільних відносин, що регулюється нормами цивільного права.

Основними засобами проведення інтелектуалізації суспільства є інформація та знання. Проте часта вживаність вказаних термінів у вітчизняному інформаційному законодавстві хвибує їх тлумаченням. Поняття “інформація” має низку визначень на законодавчому рівні, проте кожен акт тлумачить їх по-різному, окрім того, поняття “інформація”, що закріплене у спеціальному законодавчому акті – Законі України “Про інформацію”, на думку автора, є завузьким та не відповідає вимогам часу. А поняття “знання” на рівні будь-якого закону взагалі не тлумачиться.

Використана література

1. Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства : матеріали круглого столу. – (НДІ інформатики і права Національної академії правових наук України). – Ужгород : ТОВ “ІВА”, 2013. – 194 с.
2. В. Гитт. Інформація : третья фундаментальная величина : тезисы доклада на 4-м Европейском Конгрессе по креационизму, 1990. – Режим доступу : [//www.creationism.org/crimea/text/23c.htm](http://www.creationism.org/crimea/text/23c.htm)
3. Гаврилов О.А. Курс правовой информатики : учебник для вузов / О.А. Гаврилов. – М. : Издательство “НОРМА”, 2000. – 432 с.
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.
5. Про інформацію : Закон України від 13.01.11р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – Ст. 313.
6. Савінова Н.А. Кримінально-правова політика та забезпечення інформаційного суспільства в Україні : монографія / Н.А. Савінова. – Х. : Право, 2013. – 292 с.
7. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.03 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 12. – Ст. 155.
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.01 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 12. – Ст. 64.

9. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР : із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 04.02.11 р. № 2952-17. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Про співробітництво у формуванні інформаційних ресурсів і систем, реалізації міждержавних програм від 24.12.99 р. : Угода держав-членів СНД. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_842
11. Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин від 27.06.03 р. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/976_011
12. Новицький Г. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України : монографія / Г. Новицький. – К. : Інтертехнологія, 2008. – 496 с.
13. Брижко В.М. е-майбутнє та інформаційне право / [В.М. Брижко, Ю.К. Базанов та ін.] ; за ред. М.Я. Швеця. – [2-е вид., доп.]. – К. : НДЦПІ АПрН України., 2006 р. – 234 с.
14. Фурашев В.М. Питання законодавчого визначення понятійно-категорійного апарату у сфері інформаційної безпеки // Інформація і право. – 2012. – № 1(4). – С. 46-55.
15. Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права : світоглядні й загальнотеоретичні засади : монографія / О.П. Дзьобань. – Харків : Майдан, 2013. – 360 с.
16. Бухтатий О.Є. Інформаційно-комунікативна парадигма розвитку сучасного суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [“Інформаційні технології в глобальному управлінні”]. – К. : ФОП Ліпкан О.С., 2011. – 140 с.
17. Баранов О.А. Понятійний апарат інформаційного права // Правова інформатика. – 2007. – № 3(15). – С. 33-39.
18. Золотар О.О. Правова охорона як складова інформаційної безпеки цивільної авіації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ольга Олексіївна Золотар. – К., 2010. – 22 с.
19. Лисенко О.О. Правовий захист суспільства від шкідливої інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ольга Олександрівна Лисенко. – Х., 2011. – 20 с.
20. Цимбалюк В. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія / В. Цимбалюк. – К. : “Освіта України”, 2010. – 388 с.
21. Винер Н. Кибернетика и общество ; [пер. с англ. Е.Г. Панфилова] ; общ. ред. и предисловие Э.Я. Кольмана. – М. : Издательство иностранной литературы, 1958. – 199 с.
22. Брижко В.М. Методологічні та правові засади упорядкування інформаційних відносин : монографія / В.М. Брижко. – К. : ТОВ “ПанТот”, 2009. – 415 с.
23. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права : монографія / [Гавловський В.Д., Калюжний Р.А. та ін.] ; за ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. – Ужгород : ІВА, 2003. – 239 с.
24. Об информации, информатизации и защите информации : Закон Республики Беларусь от 10.11.08 г. № 455-3. ; изм. и доп. от 04.01.14 г. № 102-3. – Режим доступа : <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=h10800455&p2={NRPA}>
25. Про видавничу справу : Закон України від 05.06.97 р. № 318/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 32. – Ст. 206.
26. Ожегов С.И. Словарь русского языка : 70000 слов / С.И. Ожегов ; под ред. Н.Ю. Шведовой. – [21-е изд. перераб. и доп.]. – М. : Рус. яз., 1989. – 924 с.
27. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.10 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 34. – Ст. 481.
28. Глушков В. Основы безбумажной информатики / В. Глушков. – М., 1982. – 552 с.
29. Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство : філософсько-правовий вимір : монографія / В.Г. Пилипчук, О.П. Дзьобань. – Ужгород : ТОВ “ІВА”, 2014. – 292 с.
30. Арістова І.В. Розбудова правової держави в Україні : правовий механізм забезпечення права на доступ до інформації в суспільстві знань // Правова інформатика. – 2010. – № 1(25). – С. 3-13.
31. К обществам знания : Всемирный доклад ЮНЕСКО. – Париж : Издательство ЮНЕСКО, 2005. – 240 с.

32. Кудрявцева С.П. Міжнародна інформація : навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / С.П. Кудрявцева, В.В. Колос. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2005. – 400 с.
33. Про внесення змін та доповнень до Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін : Наказ МОЗ України від 12.10.04 р. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20041012_492.html
34. Брижко В.М. Основи систематизації інформаційного законодавства : теоретичні та правові засади : монографія / В.М. Брижко. – К. : ТОВ “ПанТот”, 2012 р. – 304 с.
35. Ракитов А. Философия компьютерной революции : монография / А. Ракитов – М. : Политиздат, 1991. – 287 с.
36. Советский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1981. – 840 с.
37. Полани М. Личностное знание: на пути к посткритической философии : монография / М. Полани ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1985. – 344 с.
38. Горц А. Нематериальное : знание, стоимость и капитал / А. Горц ; [пер. с фр. и нем. М. Сокольской]. – М. : Изд. дом Государственного ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 206 с.
39. Савінова Н.А. Кримінально-правова політика забезпечення інформаційного суспільства в Україні : автореф. дис. на здобуття наук ступеня д-ра. юрид. наук : 12.00.08 / Наталія Андріївна Савінова. – Л., 2013. – 40 с.
40. Трофимова Л.А. Управление знаниями : уч. пособие / Л.А. Трофимова, В.В. Трофимов. – С-Пб. : Изд-во С-ПбГУЭФ, 2012. – 77 с.
41. Гуменчук А.В. Віртуальні властивості інформації як феномена культури : зб. наук. праць Київського. нац. ун-т культури і мистецтв “Питання культурології” ; редкол. М.М. Поплавський (голова) та ін. – Вип. 26. – К. : КНУКіМ, 2010. – С. 27-33.
42. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.
43. Жарінова А.Г. Роль інтелектуальної власності в стратегії економічного розвитку України на початку ХХІ століття // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2011. – № 29. – Режим доступу : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/issue/view/12>
44. Пархоменко Н.В. Застосування системного підходу для наповнення змістом економіки знань / Н.В. Пархоменко, В.Д. Пархоменко : зб. наук. праць “Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності” : у 2-х т. – Маріуполь, 2011. – Т. 1. – С. 163-166.
45. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.03 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
46. Про затвердження Методичних рекомендацій з обліку нематеріальних активів кінновиробництва : наказ Міністерства культури і туризму України від 02.04.08 р. № 353/0/16-08. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS7439.html

Стаття рекомендована для публікації к.т.н., доцентом, с.н.с. Фурашевим В.М.

~~~~~ * * * ~~~~~